

Guimerà i la poesia del seu temps

Quaderns de la Rigala, 4

PUNCTUM & AJUNTAMENT DEL VENDRELL

Guimerà i la poesia del seu temps

Quaderns de la Rigala, 4

PUNCTUM & AJUNTAMENT DEL VENDRELL
Lleida, 2021

Primera edició: setembre 2021

© dels textos, els autors

© de l'edició, Punctum & Ajuntament del Vendrell

Dissenyat i compost per Quadratí

Impress per Gabriel Gibert

ISBN: 978-84-123303-1-1

DIPÒSIT LEGAL: L 618-2021

Taula

Presentació, ENRIC GALLÉN	7
NEUS OLIVERAS SAMITIER, Els orígens poètics de Guimerà	11
MAGÍ SUNYER, L'originalitat del poeta Àngel Guimerà	55
FRANCESC CODINA VALLS, Més enllà del plany i l'anhel. Entorn del <i>Segon llibre de poesies</i> d'Àngel Guimerà	93

Presentació

ENRIC GALLÉN

Coordinador del Seminari
Universitat Pompeu Fabra

És prou sabut: la recepció crítica i social que ha tingut l'obra dramàtica de Guimerà a l'escena catalana en els darrers trenta anys continua passant factura al reconeixement i la divulgació de la seva obra poètica. La situació, però, no és nova. Des d'una perspectiva de difusió de l'obra de Guimerà —si deixem de banda determinats textos teatrals, les composicions poètiques per a sardanes, com «Les fulles seques», «La santa espina» o «La sardana de les monges», musicades per Enric Morera, i alguns poemes de pòsit històric, com «L'any mil», «Lo darrer plant d'en Clarís» o «Lo cap d'en Josep Moragues»—, sembla que s'hagi oblidat —durant molts anys, si més no— la recopilació de la seva producció lírica en dos volums: *Poesies* (1887) i *Segon llibre de poesies* (1920). Si el primer precedeix i explica en part els inicis de Guimerà com a dramaturg, el segon es va editar quan la seva obra dramàtica, ja reconeguda per la crítica i el públic del temps, enfilava els seus últims anys de vida. Quant a les seves beceroles poètiques, anteriors a la publicació del primer volum prologat per Josep Yxart, no se'n va disposar d'una notícia pública sòlida i documentada fins al setembre de 1995, quan Joan Anton Ventura Sala en va exposar un primer tast arran de la celebració al Vendrell del cent-cinquantenari del naixement del poeta —Any Guimerà.

Si se'm permet, vull repassar un parell de dades que em semblen significatives o, si més no, curioses. En vida de l'autor, l'*Antologia de poetes catalans d'avui* (1913) de la gent de *L'Avenç* només va seleccionar de la seva obra «L'enamorada», un poema genuïnament líric, exponent de la faceta menys reconeguda en aquella època de la seva producció, i que, en el fons, donava la raó a Yxart, per a qui Guimerà era «lo millor poeta líric entre nosaltres» —millor que Jacint Verdaguer, el poeta èpic de referència, Apelles Mestres o Francesc Matheu?— abans de la publicació dels primers poemes de Joan Maragall. Per a la majoria de la crítica literària del segle vint, Guimerà ha estat essencial-

ment aquell «poeta romàntic», com el va batejar Alexandre Plana, crític de sensibilitat noucentista, amb motiu de la seva mort el 1924. Un poeta romàntic, distint d'altres vuitcentistes, amb estil propi, «potser sense voler-ho, sense la solidesa que dona una forta cultura». En aquest sentit, Plana afirma: «Ell no tenia el sentit de l'idioma com en Verdaguer, ni la curiositat enciclopèdica de Pelagi Briz. Tenia, però, un instint dramàtic que havia de donar al seu romanticisme un rellieu que no trobem gaire del seu temps. En Guimerà és el romàntic més obert, més franc, més intens. Té tota la puixança i totes les febleses del romanticisme».

No és gens estrany que s'hagi negligit l'obra poètica de Guimerà en la majoria dels estudis literaris sobre el Vuit-cents publicats en els últims anys, al marge de les contribucions de Josep Térmens i, especialment, la de Xavier Vall en el Col·loqui sobre Àngel Guimerà i el Teatre Català al Segle XIX, celebrat al Vendrell el setembre de 1995. Ja és sabut que ha costat molt que la seva producció dramàtica gaudeixi avui en dia del reconeixement i l'acceptació no només del món professional teatral i del públic, sinó també dels estudiosos de les últimes fornades, com ara Ramon Bacardit i Toni Sala, responsables, amb els joves editors Gerard Guerra i Ribó i Martí Romaní Picas, del volum *Àngel Guimerà. Deu obres* (2020). En l'àmbit de la poesia, des de la publicació d'*Antologia poètica* (1974), amb una tria personal i un pròleg reivindicatiu de Pere Gimferrer, s'han hagut d'esperar molts (massa) anys perquè el llegat poètic de Guimerà rebés un reconeixement crític més ampli. Aquest canvi es va produir gràcies a l'edició de la seva *Poesia completa* (2010), a càrrec de Blanca Llum Vidal, que recull els dos volums esmentats al principi d'aquesta presentació. L'obra, a més, inclou un text d'aproximació de Llum Vidal («Llindera») i dos més en l'annex: un d'Arnau Pons («Enquimerar») i un recuperat d'Eduard Girbal Jaume («Àngel Guimerà. "El lleó"»).

D'altra banda, alguns estudiosos actuals de la nostra literatura vuitcentista han adreçat, també, una nova mirada crítica cap a l'obra poètica de Guimerà, com el lector podrà apreciar amb les contribucions al IV Seminari Guimerà, *Guimerà i la poesia del seu temps* (2019), que ara fem públiques. En primer lloc, l'estudi de Neus Oliveras Samitier, «Els orígens poètics de Guimerà», recorre a importants fonts primàries, en

gran part poc conegudes fins ara, per oferir una aproximació original i personal als anys de formació literària de Guimerà, que va comptar amb el suport incondicional del seu germà Julio i l'amic Jaume Ramon i Vidales. Escrits en castellà entre 1862 i 1868, el conreu dels poemes en català comença a ser majoritari a partir de la seva participació continuada en els Jocs Florals. En segon lloc, Magí Sunyer estudia en «L'originalitat del poeta Àngel Guimerà» l'escàs interès que ha creat la seva poesia en els estudis panoràmics sobre el Vuit-cents literari, tot reconeixent que «el dramaturg va ofegar el poeta». La qüestió és que, paral·lelament a l'evolució de la producció dramàtica de l'autor, la poètica també va ser sotmesa a una renovació i una depuració irreversibles a partir dels anys noranta, com es fa clarament palès amb *Segon llibre de poesies* (1920), un recull recopilatori amb el segell personal de Guimerà i elaborat al marge del patró noucentista imperant. En tercer lloc, justament, Francesc Codina Valls exposa a «Més enllà del plany i l'anhel. Entorn del *Segon llibre de poesies* d'Àngel Guimerà» una lectura del recull, que ha merescut molta menys atenció que el primer en determinades antologies poètiques i estudis de la segona meitat del segle passat ençà. En el seu moment, Pere Gimferrer (1974) i, posteriorment, Giuseppe Grilli –*Antologia de poetes catalans. Del segle XVI a Verdaguer* (1998)– van realçar el valor literari global dels poemes aplegats en aquest segon volum en relació amb el reconeixement incondicional històricament atribuït al primer, l'apadrinat per Yxart. Codina se centra en una sèrie de poemes d'aquest darrer aplec de Guimerà; hi observa un determinat capteniment de l'home ja madur que s'esplaia amb absoluta llibertat sobre qualsevol aspecte, i hi copsa una visió desencisada de la història de la humanitat, tan sovint afectada per una violència i una crueltat que, com molt bé expressa Guimerà, també, en la seva producció dramàtica, mai no poden ser justificades.

Quan ens acostem al centenari de la seva mort (1924), és bo poder recuperar la vessant menys coneguda i apreciada de l'obra literària de Guimerà. Ja s'ha superat l'assignatura pendent de la literatura dramàtica i la seva relació amb l'escena professional, i es va desenvolupant amb normalitat. Així mateix, ja comptem amb una generació renovada d'estudiosos que saben situar degudament el paper i el valor de

la poesia de Guimerà en el marc de la nostra història literària. Ara és el moment de reivindicar-la sense manies. Només cal que tu, lector, o la recuperis o la descobreixis per primer cop, perquè, tal com diu Pere Gimferrer, «amb les seves insuficiències parcials i les seves qualitats no sempre reconegudes, cal que la poesia de Guimerà trobi els lectors que mereix».

Els orígens poètics de Guimerà

NEUS OLIVERAS SAMITIER

Professora de Llengua i Literatura Catalana

Aquesta aportació pretén traçar de manera global la trajectòria literària de Guimerà, des de la seva arribada al Vendrell fins que s'installa definitivament a Barcelona.

1 *L'arribada al Vendrell (1854)*

La vida d'Àngel Guimerà, nascut a Santa Cruz de Tenerife el 1845, prendria un nou rumb a partir de 1854. Si bé no es pot especificar amb exactitud la data de la seva arribada a Catalunya, es pot afirmar l'inici de la seva estada al Vendrell: el 6 d'agost. El discurs d'homenatge del Vendrell al dramaturg (Guimerà 1909)¹ confirma la data i fa referència, entre d'altres, a l'escola del carrer Nou. Quan Guimerà arriba a la vila té, doncs, nou anys.

Pel que fa a l'ensenyament, segons la documentació d'Instrucció Pública del Vendrell, l'escola no entra en funcionament fins al 1855. La raó principal era que no hi havia cap edifici o local per a l'ensenyament públic i se n'havia de trobar un d'adequat. El mestre de Guimerà va ser Josep Nogués i Vernet,² persona acreditada que havia regit una altra escola privada a la vila durant disset mesos i havia mostrat, segons les actes municipals de 1855, «desvelo, asiduidad y aptitud en el desempeño de su cargo por los resultados observados en los exámenes».³

1 El discurs va ser llegit el dia 30 de maig de 1909 per Pere Bohigas Tarragó, secretari de la comissió de l'homenatge a Barcelona.

2 El nom del mestre Cruzat, assenyalat per alguns biògrafs (Caravaca 1933, 47; Miracle 1958, 139-140), no és correcte.

3 El mestre va prendre possessió del seu càrrec l'1 d'abril de 1855. El local havia de tenir una capacitat per a un màxim de dos-cents alumnes i va ser llogat durant un període de quinze anys a Jaume Socias Rubió (fill de Joan Socias Escofet, boter, i encara propietari). Hi havia el compromís de tenir-lo llest l'agost de 1855 i de no fer-hi cap «fàbrica de toneles» ni cap altre establiment que pogués pertorbar el silenci que ha de tenir una escola.

En aquesta època, la vila del Vendrell, d'uns cinc mil habitants, era una vila rural. També tenia una indústria esponerosa de botes, de la qual Guimerà (1909, 1) recordaria l'olor «ressecada d'aquell fum sanítós, ja avui perdut de les botigues de boters, que eren pertot». El Vendrell, a més de donar-li els primers anys d'instrucció, també li proporciona una eina importantíssima: la llengua. Segons Guimerà (1909, 1), la vila l'acull com una «altra mare» i ell adopta la llengua catalana com a seva: «Les primeres paraules d'aquesta llengua, que després ha estat la meva, aquí les vaig sentir i aquí les vaig aprendre [...]. En tes aigües vaig rebre el bateig de català, que m'ha quedat com a religió de la vida».

Julio Guimerà (1849-1867), germà petit d'Àngel, explica les vivències d'aquesta primera etapa en una carta datada el 3 de novembre de 1860. Julio té onze anys i Àngel ja es troba als Escolapis a Barcelona. És un dia de tardor i la mare, Margarita Jorge, està enfeïnada amb els preparatius de la roba que s'han d'endur:

Mamá está de mucha traquina para llevar todo limpio y planchado. Hemos tenido dos o tres días de agua que an [sic] venido a pedir de boca para las tierras que nos an [sic] detenido un poco más de lo que pensábamos pues ya sabes te dijo papá que por esta semana nos veríamos yo tengo muchas ganas de venir a pesar de lo bien que me va por aquí por que deseo verte y volver a mis tareas del colegio en fin por que ya tenemos pocos higos y manzanas y mucho fango por las calles.

2 Àngel Guimerà. «Poesías castellanas del Àngel y apuntacions» [1862-1865]

Guimerà estudia als Escolapis del carrer de Sant Antoni de Barcelona en règim intern dels catorze als disset anys. Després dels fets de la Setmana Tràgica i poc després que l'edifici fos incendiat, en recorda el seu pas en una carta, reproduïda a *La Academia Calasancia*, adreçada al pare Ramon Piera:

En elles, amb lo Pare Riera vaig començar la mecànica de versos: «del *pareado* en amunt» fins al *soneto*: un a Napoleón Bonaparte. Com devia ser!

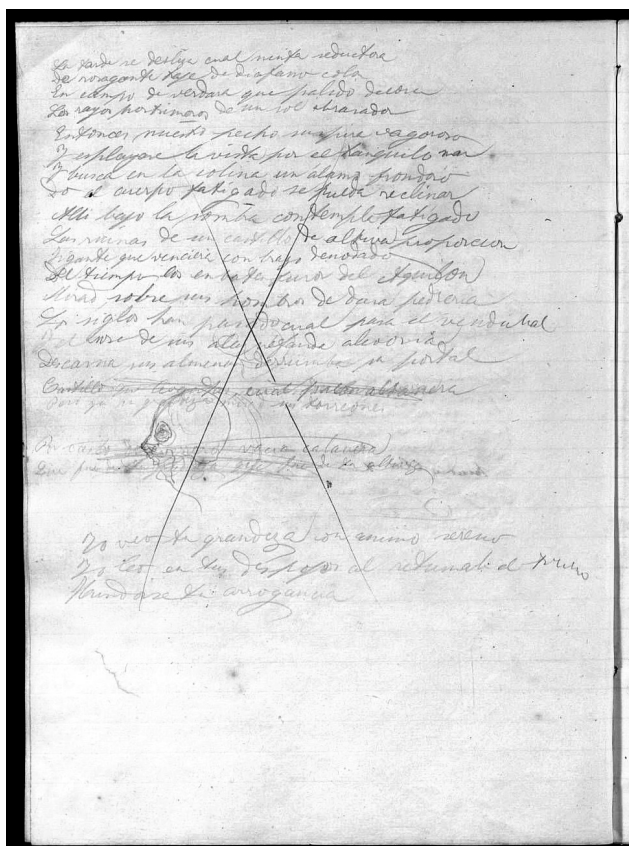

Àngel Guimerà, acabats els estudis als Escolapis de Barcelona, (juliol 1866) (ACBP, Fons fotogràfic de la família Ramon).

Lo llibre de poesies que vaig conèixer va ser del Pare Arolas, a qui encara tinc per poeta inspiradíssim, i que si hagués vingut al món més endavant, hauria sigut un gran poeta català! Lo Pare Martra, en aquells anys director del col·legi, s'havia empenyat en ensenyar-me a recitar: mai ne va sortir, i un dia em va prendre el llibre. Però jo ja el tenia a l'ànima. Pobre Pare Arolas! (Guimerà 1924, 273)

Altres alumnes que estudien als Escolapis, a part del germà Julio, són Francesc Ubach i Vinyeta, amb qui coincidirà després a La Jove Catalunya, i un altre vendrellenc, Josep Roig, que exercirà de jutge i de qui parlaré més endavant.

La primera producció poètica de l'escriptor es localitza al quadern *Àngel Guimerà. Poesías castellanas del Àngel y apuntacions* (16 × 21,5 cm), conservat a la Biblioteca Nacional de Catalunya. Si bé és catalogat com un quadern escolar, les dates d'alguns poemes de les anotacions i esborranys són molt posteriors al 1862 (Vall 1995, 309). L'esborrany

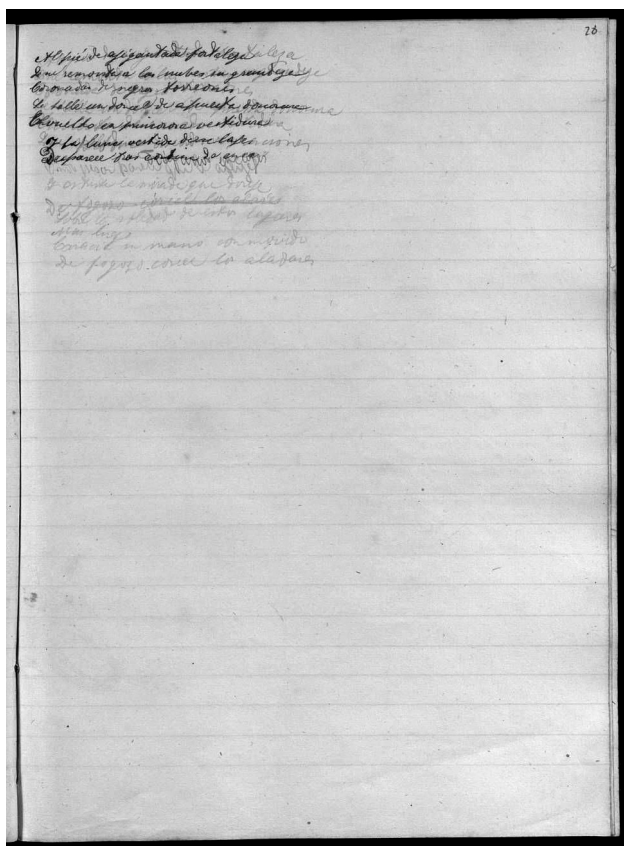

Esborrany del poema
«Las ruinas del
Castillo de Bellvey»
(1865). Quadern
*Poesías Castellanas de
l'Àngel y apuntacions*
(1862-1865) (BC).

del poema «A mi amigo D. Jaime Ramon», per exemple, és de 1865, tal com evidencia l'epistolari (Duran 2016, 20). D'altra banda, l'esborrany del poema «Las ruinas del castillo de Bellvey» és també d'aquell any, vist que ja se'n parla en una carta: «Tengo un vivo deseo de leer las "Ruinas del Castillo de Bellvey"» (Duran 2016, 20).

El quadern comprèn setze poemes: «El pez Nicolao», «Epitafio», «El León de Iberia», «A mi querida tía doña M. R. de Guimerá», «La pastora», «Deseo», «Caducidad de la vida», «Elegía. La Virgen en el Gólgota», «Calipso», «Fantasía», «El olvido tras la ausencia», «Epigramas», «A Napoleón Bonaparte. Ante [sic] la guerra de la independenciam», «Una noche de verano», «A orillas del Guadalete» i «Ya no te veo».⁴

⁴ No coincideixen amb les primeres composicions en castellà que assenyala Enric Cubas a *Àngel Guimerà. Epistolari* (1930), que són «Al Teyde en la muerte de mi hermano», «Las ruinas

Esborrany del poema
«La despedida».
Quadern *Poesías
Castellanas de l'Àngel
y apuntacions* (1862-
1865) (BC).

Aquest quadern consta de dues parts diferenciades: la primera amb els poemes citats, passats en net, de traç calligràfic, i la segona amb un gran seguit d'esborrany amb dificultat de lectura que abracen des d'assaigs de mètrica, dibuixets, un plànol i operacions fins a escrits diversos.

Es poden fer algunes consideracions a l'entorn d'aquest quadern. En primer lloc, són rellevants les al·lusions que fa a Canàries, com en el poema «A mi querida tía doña M. R. de Guimerá», dedicat a Manuela Ravina, esposa d'Isidre Guimerà Fonts, el germà petit del pare, que es va quedar a viure a Canàries:

del castillo de Bellver [sic], «Amor eterno», «Una noche de verano», «El regreso del marino», «Napoleón Bonaparte antes de la Guerra de la Independencia», «Lamento de amor», «A orillas del Guadalete», «El León de Iberia» i «Fantasía».

Y por fin te aparesca [*sic*] de repente
de entre las olas como ninfa ideal
hermosa Santa Cruz y floresciente
de Canarias la reina señorial.

L'altre referència és al Teide, que es pot trobar en la segona estrofa de l'esberrany de poema titulat «Mayo»:

Ya de mayo la brisa atrevida
de la frente del Teide arrancó
su diadema de nieve bruñida
que desecha [*sic*] en el mar se perdió.

En segon lloc, el poema «Deseo» és l'embrió del que serà «A Prim en Mèxic», publicat a *Poesies* (1887), atès que en els poemes solts en castellà del Fons Guimerà (caixa 6/3) hi consta el mateix poema amb l'encapçalament següent: «Al partir para Méjico el ejército español a las órdenes del general Prim». I, si aquesta campanya va tenir lloc al final de 1861, el poema ha de ser escrit amb posterioritat.

En tercer lloc, cal remarcar el caràcter narratiu dels poemes, com, per exemple, «El pez Nicolao», l'esberrany de «La despedida»; n'hi ha també amb un desenllaç tràgic, com «El olvido tras la ausencia», on la protagonista se suïcida en no veure correspost el seu amor —«Y las aguas bullidoras / con estruendo plañidero / dan un lecho á la pastora / que muere por el que adora».

En quart lloc, si hi ha un poema que destaca del conjunt és «Elegía. La Virgen en el Gólgota»; se'n pot ressaltar el vigor, la força, el dramatism —«retumba el trueno impuro / derrumba roca y muro / huye la gente tétrica espantada».

3 *Essencialment poeta (el Vendrell, 1865-1872)*

En el context personal, abans de 1865 hi ha constància, a través d'una carta del 16 d'agost de 1863 amb la seva cosina Antònia Borrut,⁵ que la

⁵ Antònia Borrut (1839-1907) era filla de Sebastià Borrut Ventosa i Joana Guimerà Fonts. Al final de la carta consta el nom de Marina Ortoll.

família Guimerà viu al carrer Princesa de Barcelona. Si bé sempre s'ha ressaltat en la biografia del poeta i dramaturg els orígens canaris, crec que cal subratllar també la seva condició social. La seva cosina fa un retrat de la imatge que dona Guimerà després d'estudiar als Escolapis; l'anomena «un señorito»:

Yo ya mejonformaria [*sic*] con tal que viniese junto con tigo, un señorito como tú de la oficina pero de peria [*sic*] estar circuido de las mismas perfecciones y gracias como V., tan benéfico, tan simpático, tan inteligente, tan bondadoso, tan cariño, tan jeneroso [*sic*], tan afable [...] lo eres todo... todo... todo...

Si tenim en compte que el Vendrell era un entorn rural, a la força havia de destacar davant d'altres nois de la seva edat, com ho remarca el seu company Antoni Sisteré, baró de Catllar, en una carta de 1869: «en una población como esta en donde tú y yo hemos chocado por no ir con los jóvenes no se respeta lo ajeno pues ni siquiera la delicadeza se conoce de nombre».

Guimerà, doncs, pertany a una família benestant que posseeix terres al Vendrell. A més, a partir de 1861 el pare forma part, juntament amb els seus cosins,⁶ d'una societat mercantil, dedicada al comerç a l'engròs de mercaderies,⁷ Joan Romeu i Companyia, que té la seu a Santa Cruz i que no es dissoldrà fins a la mort del pare, el 1879. Guimerà col·labora amb més o menys èxit en l'empresa, tal com evidencia una carta del seu germà del 6 de juny de 1866: «Mucho me alegro haya quedado concluído el negocio de cuentas que sin duda te tendría sin dormir, ni comer según las alternativas del asunto».

Després d'acabar els estudis, no hi ha constància d'una decisió ferma d'anar a viure al Vendrell; sembla que els estralls que va fer el còlera⁸ el 1865 van empènyer la família a allargar més la seva estada a

6 Joan Ramon Socias (1816), fill de Marina Socias Alegret i Narcís Ramon Socias; Joan Romeu Socias, fill de Joan Romeu Güell i Maria Guimerà Ramon (germana de l'avi de Guimerà, Salvador).

7 Hi consten, entre moltes mercaderies, fruites, espècies, tabac, vins, ginebra, oli... (BC, Fons Àngel Guimerà, caixa 1/6).

8 Sobre el tema del còlera hi ha una prosa a *Poesías castellanas del Àngel y apuntacions* [1862-1865] i una poesia a *Poemes castellans i catalans* [1870].

la vila, com mostra la correspondència de Guimerà d'aquell any amb el pare Joan Vilà, dels Escolapis. Caldria afegir que, a partir de 1865, l'arribada del ferrocarril al Vendrell facilita les anades i vingudes dels Guimerà a Barcelona.

A part de l'epistolari amb Jaume Ramon Vidales, n'hi ha dos altres que ajuden a construir el món personal de Guimerà. El primer és amb Antoni Sisteré Hernández, baró de Catllar (1844-1922).⁹ L'activitat professional d'aquest amic és la pintura; és especialista en retrats. Fa estades a Roma (1866), a Madrid, al Museu del Prado (1868), on coincideix amb el pintor i aleshores director Antoni Gisbert, i a París (1870), on es troba amb el pintor Fortuny i estableix contactes amb el col·leccionista i marxant Adolphe Goupil.

Sisteré evoca sempre, a través de la correspondència, una imatge d'ell mateix desimbolta, atrevida i distesa; Jaume Ramon, per exemple, comenta: «Celebro infinito la llegada en próximo verano de nuestro amigo Sisteré, pues siempre nos ayudará a matar mejor los ratos su compañía» (Duran 2016, 39). Les cartes del company mostren un alt grau de confidencialitat, i, a més, aporten aires nous, artístics, allunyats de la petita vila. Sisteré sempre lamenta que la seva xicota (Adela Lleó) no el correspongui. Així, pregunta, lamentant-se: «Dime en qué consiste que las niñas de este maldito Vendrell son tan poco formales y delicadas en la elección de personas con quien deben tratar?». La fidelitat i l'honra són els temes més importants: «Adiós, adiós, da un beso a Marieta [Maria Rubió]¹⁰ con todo tu corazón que buena envidia me hacéis vosotros que tanto os amáis y bien lo merece ya que tan bien se te porta [...]. Ojalá Marieta te siga siendo buena y fiel» (Sisteré, 3 jul. 1869).

El segon epistolari és amb Josep Roig i Trilla (1846-1903)¹¹, estudiant de dret a Barcelona. Va ser jutge de primera instància a Montblanc, la Seu d'Urgell, Solsona i Sant Feliu de Llobregat, i els últims anys de la seva vida va ser magistrat a Osca. Apareix sovint a l'epistolari de

9 Normalment ha estat catalogat o citat equivocadament amb el cognom de Listeré.

10 Maria Rubió i Rabassó (1849-1932) era de família benestant. Es va casar amb Narcís Sonet quan tenia trenta anys. Estava emparentada amb Àngel Guimerà: el besavi de Maria, Jaume Ramon Socias, i la besàvia d'Àngel Guimerà, Josepa Ramon Socias, eren germans.

11 No es tracta de Josep Roig Altimira, com anota Carola Duran (2016, 13).

Jaume Ramon en la fórmula «por conducto de Roig», perquè li porta llibres o poemes, i, així, fa d'enllaç entre Ramon (Barcelona) i Guimerà (el Vendrell). Freqüenta el Café de España, on coincideix amb companys de La Jove Catalunya. Atès que a vegades van junts amb Sisteré, les cartes són conjuntes —«Supongo que pasarás ratos muy alegres, con nuestra amiga Marieta, me alegro muchísimo, a lo menos yo que soy tan desgraciado, que haya un compañero mío que disfrute mucho con sus relaciones» (Roig, 2 set. 1869).

La correspondència d'Àngel Guimerà amb Jaume Ramon i Vidales (1846-1900),¹² estudiant de dret a Barcelona des de 1864 a 1870, permet seguir els elements literaris i les vivències, especialment, d'aquests primers anys de formació (Ventura 1995; Duran 2016). Jaume Ramon segella de bon començament el llaç d'amistat amb un poema dedicat a Guimerà, «Al África catalanes», dins d'un àlbum autògraf de poemes dedicats al seu pare, Joan Ramon i Escofet. Guimerà, a canvi, li dedica el sonet «A mi amigo don Jaime Ramon». Les seves dues últimes estrofes són les següents:

Sigue pues esta senda, Jaime amigo,
venciendo los escollos arrogante,
que en el mismo sendero yo te sigo.

No importa que la crítica punzante
te maltrate cruel. Yo te predigo
que he de verte con fuerzas de gigante.¹³

Seguint la correspondència, Ramon ja exalta el 2 de setembre de 1865 la qualitat de la poesia de Guimerà: «En ella hay bellezas que admirar y sobre todo dan una idea que posees a fondo el genio de nuestra lengua». D'altra banda, conclou: «No esperes que te llame aficionado al bello arte de la poesia, sino artista, esto es, poeta» (Duran 2016, 13).

Un dels aspectes importants d'aquesta etapa és el canvi de llengua en l'ús literari de Guimerà. Són diverses les vegades que Ramon in-

¹² Eren cosins tercers. Els rebesavis comuns eren Narcís Ramon i Josepa Socias.

¹³ El poema s'ha de datar el 1865. Miracle (1958, 200), que el reproduïx, el situa equivocadament entre 1866-1867.

sinua el canvi de llengua;¹⁴ a propòsit de l'argument d'un drama, per exemple: «Bonito me parece el argumento del tuyo. ¡Lástima que no lo hagas en verso catalán!» (Duran 2016, 83). Més tard, el 4 de maig, Ramon li planteja:

Y ahora que hablamos de lengua catalana, siendo como es un hecho su renacimiento y no una aspiración loca como algunos creían al pincipio, contando ya con su literatura y su teatro que cada día es más numeroso y escogido su repertorio, estando ya tan arraigado el árbol que la simboliza, que la hace imposible sucumbir. ¿Por qué no la cultivas? ¿Te sería difícil entendiéndolo y hablándolo y aún juzgando sus obras como lo haces sabiendo encontrar en ellas sus bellezas y sus defectos? Creo que no. (Duran 2016, 88)

D'acord amb el *Quadern de Manuel Romeu Guimerà* (1870-1875), el primer poema datat en llengua catalana de l'escriptor, «A una nineta», és de 1867; ara bé, gairebé tots els seus poemes en català són de 1869. Jaume Ramon li comenta el dia 1 d'octubre:

Mucho me place tu arranque de entusiasmo por la lengua catalana y no dudo que expresarás mejor en ella tus conceptos, pues al fin y al cabo, aunque canario de nacimiento, creo que posees mejor la lengua de nuestras ásperas montañas que tantos años ha que te albergan que la que balbuceabas en tu infancia metido en la cuna arrullada por las aguas del extenso océano. (Duran 2016, 142)

A part de l'aspecte lingüístic, cal subratllar la voluntat de Guimerà de ser poeta. No es tracta, per tant, de sentir-se útil a la collectivitat (Miracle 1958), sinó del desig de ser poeta i de publicar, com ho faria Ramon, a *La Pubilla*, *La Rambla* o *La Barretina*.

El 1865 mostra, per tant, que la poesia forma part de les seves prioritats. Hi ha constància d'un poema al Fons Guimerà (caixa 6/3), «Amor filial», signat «A. G.», en què s'especifiquen el lloc i la data de composició —«(Vendrell, 3 octubre de 1865)»—, i també «El naufragó», datat el 21 d'octubre i probablement del mateix any.

¹⁴ Pel que fa a Jaume Ramon, trobem indicis que comença a escriure poemes en català l'any 1865: «A una noia l'altre dia / lo calavera Damià [...]». Va ser publicat amb el nom d'«Acudits» el 5 de setembre de 1868 al número 37 de *La Barretina* (p. 148).